Language Related Research
E-ISSN: 2383-0816
https://lrr.modares.ac.ir
https://doi.org/10.29252/LRR.15.2.2

Vol. 15, No. 2, Tome 80
pp. 33-68
May & June
2024

Prototypical Transitivity and Object Omission in Persian

Faezeh Salimi[1] *& Vali Rezai*[2*]

Received: 28 August 2021
Received in revised form: 23 December 2021
Accepted: 18 January 2022

Abstract

The aim of this paper is to investigate the impact of prototypical transitivity components presented by Hopper and Thompson (1980) on object omission construction in Persian. Object omission is a valency-reduction process in which a verb which is transitive in nature, appears without its object but the construction makes sense for the hearer .As this construction reduces the valency of the verb, it can be considered as a transitivity reduction phenomenon as well. Accordingly, the existence of more transitivity components with low degree in the aforementioned construction is expected. To examine this hypothesis, a data set including 435 cases of object omission was discovered and examined. The analysis revealed that unexpectedly, there are some transitivity increasing components such as kinesis (action) and mode (irrealis) in this construction. On the other hand, although some of the components have no impact on object omission, some of them including participants, aspect, punctuality and affectedness of the object, seem to be the most important factors which facilitates object omission. The impact of ten prototypical transitivity components on object omission and the reasons behind that, is what has been investigated and justified in this research.

***Keywords*:** object omission, valency-reduction, prototypical transitivity, verbal valency, transitivity reduction

1. Lecturer, Department of Linguistics, Faculty of Foreign Languages, University of Isfahan, Isfahan, Iran; ORCID: https://orcid.org/0009-0009-0601-9224
2. Corresponding Author, Associate Professor, Department of Linguistics, Faculty of Foreign Languages, University of Isfahan, Isfahan, Iran; *Email:* vali.rezai@fgn.ui.ac.ir, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6992-0425

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

1. Introduction

Understanding the way languages encode alternations in the transitivity of verbs is a key to understand numerous and wide-ranging phenomena in the syntactic, semantic, and morphological behavior of languages (Kageyama and Jacobsen, 2016, p.1). Transitivity, on the other hand, is connected to the notion of valency which refers to the number of arguments required for a given verb to form sentences. Natural languages have developed means to go from transitive to intransitive and from intransitive to transitive constructions.

Object omission is a construction in which a verb which is transitive in nature, appears without its object, and is used as an intransitive verb and consequently reduces the transitivity of the clause. Accordingly, there seems to be a correlation between object omission construction and frequency of prototypical transitivity components with negative value.

2. Literature Review

The notion of "verbal valency" and processes that can change it have been the subject of attention in many research such as Helan et al. (2017). Valency refers to the number of arguments a verb needs to form a sentence. However, many processes can decrease or increase verbal valency. Some constructions like passive, anti-causative, noun incorporation, and object omission are valency-reduction processes. In this paper, an attempt is made to investigate the context-independent type of object omission and study the effect of prototypical transitivity components presented by Hopper and Thompson (1980), Tsunoda (1985), Kittila (2002) and Næss (2007) on the object omission construction in Persian.

Many linguists like Goldberg (2001), Velasco and Munoz (2002), Luraghi (2004), Tsimpli and Papadopoulou (2006), Zyzik (2006), Liu (2008), Graf et al. (2015), Cennamo (2017), Eu (2018) and Glass (2020) have considered context-independent object omission.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]

[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]

[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

Goldberg (2001) in a research concerning patient arguments of causative verbs explains that an object is omissible when it is indefinite and non-specific. She claims that iterative and generic contexts are appropriate conditions for object omission as well.

About iterative and generic contexts, Næss (2007) explains that these contexts are low in transitivity because they describe a set of similar actions affecting different patients. In Hopper and Thompson's opinion (1980), the object of such clauses is less individuated, since it is not unique and specific.

3. Methodology

Transitivity is one of the main and important topics in syntactic studies and many linguists such as Robins (1964), Hopper and Thompson (1980), Dixon and Aikhenvald (2000), Kittila (2002), Malchukov (2006), Næss (2007) and Haspelmath (2015) have investigated it.

Linguists who have studied transitivity have generally provided definitions for this phenomenon within the framework of a specific linguistic field, which did not include all aspects of transitivity. Therefore, according to the shortcomings in these definitions, linguists such as Hopper and Thompson (1980), Tsunoda (1985), Kittila (2002) and Næss (2007) by adopting a continuum approach to transitivity, focused on completing the previous definitions. In this regard, (Næss, 2007, p.85) argues that:

Transitivity is no longer a matter of a simple subdivision into transitive and intransitive verbs or clauses; modern linguistics operate with transitivity as a gradable notion, where a clause may be less transitive than a highly transitive clause but more transitive than a simple intransitive clause.

Hopper and Thompson (1980) presented ten prototypical transitivity components and valued each one as high and low. A sentence that has more components with a higher value is closer to the prototypical transitivity, and if it has more components with a lower value, it will be closer to the intransitive

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]

[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]

[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

construction. Based on this, the presence of the object cannot be considered as the only factor in determining the transitivity of the clause. As object omission reduces the valency of the verb, the extent of transitivity will be reduced as well. It seems that by examining the ten components of transitivity, it is possible to determine the effective factors for omitting the object, reducing the transitivity of the clause, and turning it into an intransitive clause.

4. Results

Considering object omission as a valency-reduction process that consequently reduces the transitivity of the clause, it is expected that the frequency of prototypical transitivity components from the "low" column, which indicates a lower transitivity is higher in the mentioned construction. However, the investigation of the effect of the transitivity components on object omission shows that among ten prototypical transitivity components presented by Hopper and Thompson (1980), object omission construction follows participants, aspect, punctuality, object affectedness, and object individuality, and the frequency of the low value of these components is higher in the object omission construction. The findings show that agency and volitionally components have no impact on object omission, and contrary to expectations, the frequencies of the high value of kinesis, mode, and affirmation components in this transitivity reduction process have been higher than their low value. Graph (1) shows a summary of the findings related to the impact of those prototypical transitivity components that their low and high value make a distinction in the construction of object omission.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]

[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]

[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

Graph 1

The Impact of Object Individuality Components on Object Omission

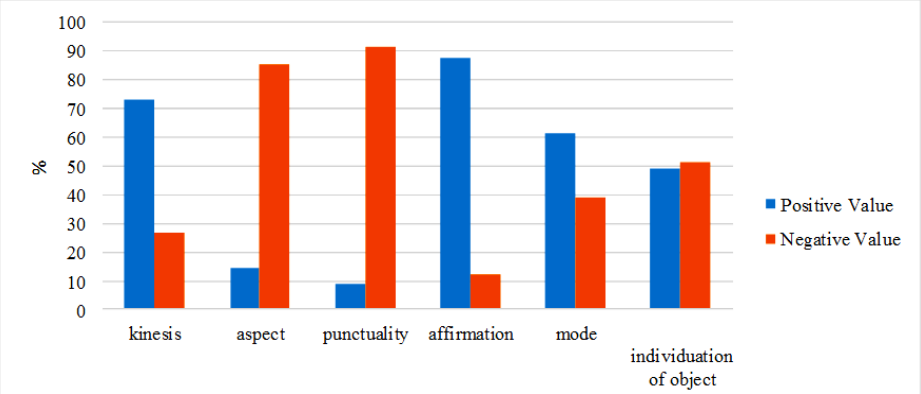

Finally, according to the findings of the present research, it is possible to introduce the factors that provide appropriate conditions for object omission. Graph (2) shows these factors based on the importance of each component and in the order of frequency of each in the object omission construction.

Graph 2

The Most Effective Prototypical Transitivity Components in Object Omission

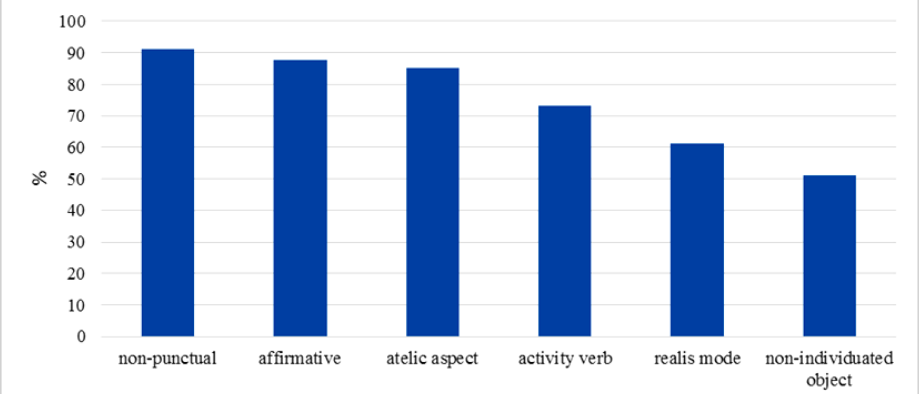

Geraph 2. The most effective prototypical transitivity components in object omission

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]

[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]

[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33] [DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0] [Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]

دوماهنامهٔ بین‌المللی
د۱۵، ش۲ (پیاپی ۸۰)، خرداد و تیر ۱۴۰۳، صص ۳۳- ۶۸
مقاله پژوهشی
http://dorl.net/dor/20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0

گذرایی سرنمونی و حذف مفعول در زبان فارسی

فائزه سلیمی[۱] ، والی رضایی[۲*]

۱. دانشجوی دکتری، گروه زبان‌شناسی، دانشکدهٔ زبان‌های خارجی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
۲. دانشیار، گروه زبان‌شناسی، دانشکدهٔ زبان‌های خارجی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۲۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۸

چکیده

حذف مفعول پدیده‌ای است که در آن فعل متعدی که برای تکمیل معنا به دو موضوع فاعل و مفعول نیاز دارد، با حذف مفعول خود به فعل لازم تبدیل می‌شود. با این حال، بدون آنکه بافت کلی سرنخ‌هایی پیرامون هویت مفعول به دست دهد، مخاطب قادر به درک معنای جمله بوده و درک مفهوم مفعول محذوف برای او امکان‌پذیر است. هدف پژوهش حاضر بررسی میزان تأثیر مؤلفه‌های گذرایی سرنمونی بر ساخت حذف مفعول در زبان فارسی است. با توجه به اینکه حذف مفعول از عوامل کاهندهٔ ظرفیت فعل و به تبع آن کاهندهٔ میزان گذرایی است، انتظار می‌رود در این ساخت مؤلفه‌های گذرایی سرنمونی بیشتری با ارزش منفی حضور داشته باشند. به منظور بررسی این موضوع ۴۳۵ مورد حذف مفعول از گونه‌های گفتاری و نوشتاری زبان فارسی معاصر از منابع متنوعی استخراج شده و تأثیر مؤلفه‌ها به‌صورت مجزا بر هر نمونه مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌ها نشان می‌دهد مؤلفه‌هایی نظیر ارادی بودن و کنش‌گری بر حذف مفعول تأثیری ندارند و برخلاف انتظار بسامد ارزش مثبت مؤلفه‌های جنبشی، وجه و مثبت بودن که بیانگر میزان گذرایی بالاست در چنین ساخت کاهندهٔ گذرایی بیشتر است. طبیعتاً حذف مفعول از دیگر مؤلفه‌های گذرایی سرنمونی پیروی می‌کند و بسامد ارزش منفی این مؤلفه‌ها در این ساخت بیشتر است. بررسی میزان تأثیرگذاری مؤلفه‌های گذرایی سرنمونی و دلایل آن، ارائهٔ آمار مربوط به بسامد هر یک در ساخت حذف مفعول و درنهایت معرفی پیوستاری از شرایط سرنمونی حذف مفعول، مواردی است که در پژوهش حاضر به آن پرداخته شده است.

واژه‌های کلیدی: حذف مفعول، گذرایی سرنمونی، کاهش ظرفیت، تغییر گذرایی.

---

* نویسندهٔ مسئول مقاله: Email: vali.rezai@fgn.ui.ac.ir

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

۱. مقدمه

حذف مفعول[۱] پدیده‌ای است کاهندهٔ ظرفیت فعل[۲] که در آن فعلی که ماهیتاً متعدی است و برای تکمیل معنا به دو موضوع فاعل و مفعول نیاز دارد، با حذف مفعول یکی از ظرفیت‌ها را از دست می‌دهد و به‌صورت فعل لازم به‌کار می‌رود. این پدیده به دو دستهٔ حذف مفعول بافت مقید[۳] و بافت آزاد[۴] قابل تقسیم است که در نوع اول مرجع مفعول محذوف از طریق بافت قابل بازیابی است؛ به این معنا که یا جایی پیش‌تر در گفتمان ذکر شده و یا از طریق اشاره، هویت آن مشخص می‌شود. اما در حذف مفعول بافت آزاد که حذف مورد نظر در پژوهش حاضر است، مرجع مفعول محذوف در گفتمان ذکر نشده است و بافت کلی سرنخ‌هایی پیرامون هویت آن به دست نمی‌دهد؛ با این حال درک مخاطب از معنای جمله کامل است.

در پژوهش حاضر، داده‌های به‌دست آمده از پدیدهٔ حذف مفعول از گونه‌های گفتاری و نوشتاری زبان فارسی معاصر، که از منابع گوناگونی نظیر رمان‌ها، فیلم‌ها، سریال‌ها، مجلات، روزنامه‌ها و مکالمات روزمره استخراج شده است، مشتمل بر ٤٣٥ مورد است. این نمونه‌ها به‌صورتی گزینش شده‌اند که بافت تأثیری بر درک مفعول محذوف در آن‌ها نداشته و به عبارتی حذف به قرینه صورت نگرفته باشد. معیارهایی که بر این اساس در نظر گرفته شده این است که مرجع مفعول جایی پیش‌تر در گفتمان ذکر نشده باشد، مخاطب قادر به درک مفهوم کلی جمله باشد و ساخت حذف مفعول بتواند آغازگر کلام باشد و به این ترتیب بافت موقعیت نیز سرنخ‌هایی برای درک مفعول محذوف به دست ندهد. در این‌جا آغازگر بودن کلام به این معناست که بافت مشخصی در لحظهٔ گفت‌وگو ایجاد نشده باشد و بدون توجه به سرنخ‌های بافتی، بتوان مفعول حذف‌شده را بازیابی کرد.

از آن‌جا که در ساخت حذف مفعول، فعل متعدی به فعل لازم تبدیل می‌شود، به نظر می‌رسد با بررسی عوامل گذرایی، بتوان دلایل مؤثر بر کاهش میزان گذرایی بند و تبدیل آن به بند لازم را توضیح داد. انتظار می‌رود از میان مؤلفه‌های ده‌گانهٔ گذرایی سرنمونی، در ساخت حذف مفعول، مؤلفه‌های بیشتری با ارزش منفی حضور داشته باشند. به این منظور، بررسی میزان تأثیرگذاری مؤلفه‌های گذرایی سرنمونی و دلایل آن، ارائهٔ آمار مربوط به بسامد هر یک و

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

درنهایت معرفی پیوستاری از شرایط سرنمونی حذف مفعول، مواردی هستند که در این پژوهش به آن‌ها پرداخته شده است. پژوهش حاضر به‌طور مشخص در جست‌وجوی یافتن پاسخ پرسش‌های زیر است:

الف) ارزش مثبت یا منفی هر مؤلفهٔ گذرایی سرنمونی چه تأثیری بر رخداد حذف مفعول دارد؟

ب) دلیل میزان تأثیر کم یا زیاد هر مؤلفه بر حذف مفعول چیست؟

ج) آیا می‌توان براساس گذرایی سرنمونی، شرایط سرنمونی حذف مفعول را نیز تعیین نمود یا خیر؟

۲. پیشینهٔ تحقیق

مفاهیم ظرفیت فعل و عوامل مؤثر بر تغییر این ظرفیت، در سال‌های اخیر موضوع مورد توجه در پژوهش‌های بسیاری نظیر هلان، مالچوکوو و سنامو (Hellan et al., 2017)، کاگیاما و جیکوبسن (Kageyama & Jacobsen, 2016)، هسپلمث و هارتمن (Haspelmath & Hartmann, 2015)، هارتمن، هسپلمث و تیلور (Hartmann et al., 2013)، فاولهابر (Faulhaber, 2011) بوده است. مفهوم ظرفیت به تعداد موضوع‌های مورد نیاز یک فعل برای ایجاد یک جمله اشاره دارد. با این حال، فرایندهای بسیاری می‌توانند ظرفیت فعل را کاهش یا افزایش دهند. از میان فرایندهایی که ظرفیت فعل را کاهش می‌دهند می‌توان به ساخت‌های مجهول، ضد سببی، انضمام اسم و حذف مفعول اشاره کرد. در پژوهش حاضر تلاش می‌شود ساخت حذف مفعول بافت آزاد که در آن مرجع مفعول محذوف براساس سرنخ‌های بافتی قابل بازیابی نبوده و به واسطهٔ اشاره برای مخاطب مشخص نمی‌شود مورد توجه قرار گرفته و تأثیر عوامل گذرایی سرنمونی ارائه‌شده توسط هاپر و تامپسون (Hopper & Thompson, 1980)، تسوندا (Tsunoda, 1985)، کیتیلا (Kittila, 2002) و نس (Næss, 2007) بر رخداد آن مورد بررسی قرار گیرد.

در زبان فارسی حذف مفعول بافت آزاد آن‌گونه که مورد توجه پژوهش حاضراست تا به حال به شکلی مستقل مورد مطالعه قرار نگرفته است. در مطالعات صورت‌گرفته نیز یا حذف به قرینه مورد ارزیابی بوده (راسخ‌مهند، ۱۳۹۶) و یا پیرامون حذف مفعول به‌عنوان موضوعی

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

فرعی در پژوهش‌های مربوط به گذرایی (هوشمند، ۱۳۹۳؛ هوشمند و همکاران، ۱۳۹٤) یا تناوب مفعولی (طبیب‌زاده، ۱۳۹۵؛ قیاسوند، ۱۳۹۸) به‌صورت پراکنده و غیرمنسجم بررسی‌هایی صورت گرفته است. نمونه‌های زیر بیانگر ساخت حذف مفعولی هستند که در این پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرند:

۱. در سنجش کیل و وزن با مردم عدل و درستی پیشه کنید، کم ندهید و **گران نفروشید**/ جنس (اندیشه‌های اصلاحی در نهضت‌های اسلامی، ص. ۱۲).

۲. هم از توبره **می‌خوره** هم از آخور/ غذا (بهترین ضرب‌المثل‌های ایرانی، ص. ۱۸۷).

۳. اولین بار من واسش **مش کردم**. خیلی زود باهاش اياق شدم/ موهایش (لیلی من باش، ص. ۲۸۹).

٤. افسر پلیس می‌پرسید و **تایپ می‌کرد**/ جواب‌ها (قطران در عسل، ص. ۳۱۷).

٥. اول **بچش** بعد بگو بی‌نمکه/ غذا. (اندرزها و مثال‌های مصطلح در زبان فارسی، ص.۱۰۰).

با این حال، بسیاری از زبان‌شناسان غیرایرانی نظیر گلدبرگ (Goldberg, 2001)، ولاسکو و مونوز (Velasco & Munoz, 2002)، لوراگی (Luraghi, 2004)، تسیمپلی و پاپادوپولو (Tsimpli & Papadopoulou, 2006)، زیزیک (Zyzik, 2006)، لیو (Liu, 2008)، گراف و همکاران (Graf et al., 201)، سنامو (Cennamo, 2017)، ایو (Eu, 2018) و گلاس (Glass, 2020) در حوزه‌های مختلف این موضوع و عوامل مؤثر بر رخداد آن را در زبان‌های مختلف مورد مطالعه و بررسی قرار داده‌اند.

گلدبرگ (Goldberg, 2001) در پژوهشی پیرامون قابلیت حذف مفعول افعال سببی، چنین ادعا می‌کند که مفعول این دسته از افعال، در صورتی که نکره و نامشخص باشد قابلیت حذف می‌یابد و در این رابطه نمونه‌های زیر را ارائه می‌دهد:

6- Tigers only kill at night.
7- The sewing instructor always cut in straight lines.

او همچنین بافت‌های عام و عادتی را عواملی مؤثر جهت حذف مفعول معرفی می‌کند. نکتهٔ قابل توجه درمورد این بافت‌ها این است که فعل در این جملات غیرپایانی است. غیرپایانی بودن فعل، به‌منزلهٔ ناتمام بودن عمل، و عدم تأثیرگذاری کامل فعل بر مفعول است. در این صورت، مفعول به‌طور کامل تحت تأثیر عمل قرار نگرفته و قابل حذف است.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

تسیمپلی و پاپادوپولو (Tsimpli & Papadopoulou, 2006) نیز در پژوهشی پیرامون نمود و ادراک موضوع در ارتباط با مفعول‌های تهی بدون مرجع در زبان یونانی، چنین بیان می‌دارند که مفعول فعل متعدی، خواه به صورت واژه وابسته خواه به صورت یک گروه اسمی کامل، ضرورتاً باید آشکارا بیان شود. با این حال، در بافتی که مرجع مفعول نامشخص یا نکره باشد و نیز در شرایطی که هیچ مرجعی در بافت موجود نباشد، امکان حذف مفعول وجود خواهد داشت. نمونهٔ زیر این موضوع را روشن می‌سازد:

8- A: Efere o Andreas merika vivlia?
B: Ne, (*ta) efere.
A: Brought-2s the-NOM Andreas-NOM some books
B: Yes, (*them)-brought-3s
"A: Has Andreas brought any books? B: Yes, he did."

اگرچه در زبان یونانی نوع نمود، دستوری بودن حذف مفعول را تحت تأثیر قرار نمی‌دهد، اما می‌تواند در تغییر وضعیت امر افعال کنشی مؤثر باشد. به طور مشخص، محمولی که شامل یک فعل کنشی با نمود پایانی و یک مفعول از نوع گروه اسمی آشکار باشد، خوانش پایا دریافت خواهد کرد. اما فعل متناظر با یک مفعول تهی خوانش کنشی خود را حفظ می‌کند (Tsimpli & Papadopoulou, 2006, p. 1602):

9- Eghrapse. / Eghrafe.
Wrote-PERF / Wrote-IMP
"S/He wrote / S/He was writing."
10- Egrapse ena/to arthro.
Wrote-PERF a/the paper
"S/He wrote a/the paper."

در پژوهشی دیگر، نس (Næss, 2007) حذف مفعول نکره را پدیده‌ای مرتبط به الگوهای گذرایی سرنمونی دانسته و معتقد است فاصله گرفتن از معیارهای گذرایی سرنمونی باعث تقلیل میزان گذرایی معنایی می‌شود و حذف مفعول نکره نیز پیامد آن خواهد بود. او معتقد است هر چه عناصر کاهندهٔ میزان گذرایی بیشتری به بند افزوده شود، امکان رخداد حذف مفعول بیشتر می‌شود. وی همچنین اذعان می‌دارد که این پدیده با دیگر سازوکارهای تعدی‌زدایی در زبان در تعامل است. زبانی که فاقد ابزار صرفی تعدی‌زدایی باشد یا ابزار صرفی تعدی‌زدایی کمی داشته باشد، نسبت به زبانی که دارای گسترهٔ وسیع‌تری از ابزارهای بیانگر تغییرات گذرایی است، به میزان بیشتری از حذف مفعول بهره می‌گیرد. برای نمونه، زبان

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

انگلیسی که دارای تصریف ضعیف است، ابزارهای محدودی برای نشان دادن تغییرات گذرایی دارد و نشانهٔ اصلی گذرایی در این زبان حضور یا عدم حضور مفعول مستقیم است. اگر بند دارای مفعول باشد متعدی، و اگر فاقد آن باشد لازم است. به بیان دیگر، حذف مفعول تنها سازوکار موجود در این زبان جهت نمایاندن تقلیل میزان گذرایی است. در ارتباط با نظر نس، ذکر این نکته لازم می‌نماید که ایشان دیگر فرایندهای کاهش ظرفیت نظیر ساخت مجهول در زبان انگلیسی را نادیده گرفته و از این رو حذف مفعول را تنها فرایند کاهندهٔ میزان گذرایی معرفی کرده‌اند.

با توجه به اینکه ساخت حذف مفعول تاکنون در زبان فارسی مورد بررسی قرار نگرفته، و از آن‌جا که به نظر می‌رسد تعدد مؤلفه‌های ارائه‌شده در رویکرد هاپر و تامپسون بتواند جنبه‌های متعددی از ساخت حذف مفعول را آشکار سازد، تلاش شد پژوهشی پیرامون آن صورت گیرد که با بررسی نمونه‌های متعدد و تأثیر عوامل ده‌گانهٔ گذرایی سرنمونی بر این ساخت مهم‌ترین ویژگی‌های ساخت مذکور و تأثیرگذارترین عوامل بر رخداد آن معرفی شود.

۳. چارچوب نظری

گذرایی یکی از مباحث مهم و اصلی در مطالعات دستوری است و زبان‌شناسان متعددی همچون روبینز (Robins, 1964) ، هاپر و تامپسون (Hopper & Thompson, 1980)، دیکسون و آیخنوالد (Dixon Aikhenvald, 2000) &، کیتیلا (Kittila, 2002)، مالچوکوو (Malchukov, 2006)، نس (Næss, 2007) و هسپلمث (Haspelmath, 2015) به بررسی آن پرداخته‌اند. نس (Næss, 2007, p. 1) دو دلیل را برای توجه زبان‌شناسان به گذرایی برمی‌شمرد. اول اینکه گذرایی پدیده‌ای اصلی در ساختار زبان‌های بشری است، و دوم اینکه به نظر می‌رسد گذرایی پدیده‌ای جهانی باشد.

زبان‌شناسانی که گذرایی را مورد بررسی قرار داده‌اند، عموماً در چارچوب یک حوزهٔ زبان‌شناختی مشخص تعاریفی برای این پدیده ارائه کرده‌اند که تمامی جنبه‌های گذرایی را دربر نداشته است. لذا با توجه به کاستی‌های موجود در تعاریف حوزه‌ای، زبان‌شناسانی نظیر هاپر و تامپسون (Hopper & Thompson, 1980)، تسوندا (Tsunoda, 1985)، کیتیلا (Kittila,

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

(2002 و نس (Næss, 2007) با اتخاذ رویکردی پیوستاری به گذرایی، بر تکمیل تعاریف پیشین اهتمام ورزیدند.

هاپر و تامپسون (Hopper & Thompson, 1980) با تلقی پیوستاری بودن گذرایی، مؤلفه‌های ده‌گانه‌ای را ارائه و هر یک را به‌صورت بالا و پایین ارزش‌گذاری کرده‌اند. جمله‌ای که دارای مؤلفه‌های بیشتری با ارزش بالاتر باشد، به گذرایی سرنمونی نزدیک‌تر است و اگر مؤلفه‌های بیشتری با ارزش پایین داشته باشد، میزان گذرایی کم‌تری داشته و به ساخت لازم نزدیک‌تر خواهد بود. بر این اساس، حضور مفعول را نمی‌توان به تنهایی عاملی بر گذرایی بند تلقی کرد. از آنجا که در ساخت حذف مفعول فعل گذرا به فعل لازم تبدیل می‌شود، به نظر می‌رسد با بررسی مؤلفه‌های ده‌گانهٔ گذرایی سرنمونی، بتوان دلایل مؤثر بر کاهش میزان گذرایی بند و تبدیل آن به بند ناگذر را توضیح داد.

در پژوهش حاضر، تأثیر عوامل گذرایی بر حذف مفعول را مشخصاً بر مبنای مؤلفه‌های ده‌گانهٔ گذرایی سرنمونی ارائه‌شده توسط هاپر و تامپسون (Hopper & Thompson, 1980) مورد بررسی قرار خواهیم داد. جدول ۱ مؤلفه‌های مورد بحث را به نمایش می‌گذارد:

جدول ۱: مؤلفه‌های گذرایی سرنمونی ارائه‌شده توسط هاپر و تامپسون (۱۹۸۰)

Table 1. Prototypical Transitivity Components Presented by Hopper and Thompson (1980)

ردیف	مؤلفه	بالا	پایین
۱	شرکت‌کنندگان	دو یا بیشتر	یک
۲	جنبشی[۵]	عمل	غیرعمل
۳	نمود	پایانی[۶]	غیرپایانی[۷]
٤	لحظه‌ای بودن[۸]	لحظه‌ای	غیرلحظه‌ای
٥	ارادی بودن[۹]	ارادی	غیرارادی
٦	مثبت بودن[۱۰]	مثبت	منفی

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

ردیف	مؤلفه	بالا	پایین
۷	وجه[۱۱]	واقعی	غیرواقعی
۸	کنش‌گری[۱۲]	کنش‌گری بالا	کنش‌گری پایین
۹	تأثیرپذیری مفعول[۱۳]	کاملاً تحت تأثیر	عدم تأثیر
۱۰	فردیت مفعول[۱۴]	دارای فردیت	عدم فردیت

تعاریف مختصری که هاپر و تامپسون (Hopper & Thompson, 1980, p. 252-253) در توضیح هر مؤلفه ارائه می‌دهند به قرار زیر است:

شرکت‌کنندگان: هیچ انتقالی صورت نمی‌گیرد مگر اینکه حداقل دو شرکت‌کننده حضور داشته باشند.

جنبشی: کنش‌ها می‌توانند از یک شرکت‌کننده به دیگری منتقل شوند و به همین دلیل، افعال کنشی نسبت به افعال ایستا که فاقد این امکان هستند، از گذرایی بیشتری برخوردارند.

نمود: کنش‌های پایانی و دارای نقطهٔ پایان، نسبت به کنش‌های غیرپایانی به‌طور مؤثرتری بر مفعول تأثیر می‌گذارند.

لحظه‌ای بودن: کنش‌هایی که فاقد نوعی مرحله‌ی انتقال مشخص از شروع تا پایان رویداد باشند، نسبت به کنش‌های تداومی، تأثیر بیشتری بر مفعول داشته و از میزان گذرایی بالاتری برخوردارند.

ارادی بودن: هنگامی‌که کنش‌گر، عملی را از روی اراده انجام دهد، تأثیر عمل بر مفعول بیشتر خواهد بود. بر این اساس هر چه ارادهٔ کنش‌گر در رویداد بیشتر باشد، میزان گذرایی جمله نیز بیشتر است

مثبت بودن: جملات مثبت که به رخداد کنش اشاره دارند، از میزان گذرایی بالاتر، و جملات منفی که بیانگر عدم انجام کنش هستند، از گذرایی کم‌تری برخوردارند.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

وجه: این مؤلفه مربوط **به** تمایز کدگذاری رویدادها به‌صورت واقعی یا غیرواقعی است.

کنش‌گری: شرکت‌کنندگانی که درجات بالاتری از کنش‌گری را دارا باشند، نسبت به شرکت‌کنندگان با کنش‌گری کم‌تر، بر انتقال کنش تأثیر بیشتری خواهند داشت.

تأثیرپذیری مفعول: درجه و میزان انتقال یک کنش به مفعول، نشان می‌دهد که مفعول تا چه حد تحت تأثیر کنش قرار گرفته است. بر این اساس، هر چه تأثیر کنش بر مفعول بیشتر باشد، میزان گذرایی بالاتر، و هر چه این تأثیر کم‌تر باشد، میزان گذرایی نیز کم‌تر خواهد بود

فردیت مفعول: هر چه میزان فردیت مفعول بیشتر باشد، مفعول متمایزتر و جمله از میزان گذرایی بالاتری برخوردار خواهد بود.

۴. بحث و بررسی

در این بخش به بررسی میزان تأثیرگذاری مؤلفه‌های گذرایی سرنمونی بر حذف مفعول خواهیم پرداخت. دلایل مربوط به میزان تأثیرگذاری هر یک و آمار مربوط به بسامد مؤلفه‌ها در ساخت مذکور نیز مواردی است که در این بخش ارائه خواهند شد.

۴ـ۱. شرکت‌کنندگان

با توجه به تعریفی که درمورد این مؤلفه ارائه شد، روشن است که ساخت حذف مفعول با حذف یک شرکت‌کننده، نسبت به ساخت‌هایی که در آن‌ها مفعول به‌عنوان شرکت‌کنندهٔ دوم حضور دارد، از گذرایی کم‌تری برخوردارند. بر این اساس، در نمونه‌های زیر، جملهٔ (۱۱) که در آن مفعول حذف شده، نسبت به جملهٔ (۱۲) که مفعول در آن حضور دارد از میزان گذرایی کم‌تری برخوردار است.

۱۱. گمون کنم قرارداد شهرداری با تعمیرگاه‌ها تموم شده، واسه همین دارن آسفالت می‌کنن.

۱۲. گمون کنم قرارداد شهرداری با تعمیرگاه‌ها تموم شده، واسه همین دارن خیابونا رو آسفالت میکنن.

بنابراین می‌توان ادعا کرد که در جملاتی با مفعول محذوف میزان گذرایی کاهش یافته و این ساخت از اولین مؤلفهٔ گذرایی سرنمونی پیروی می‌کند.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

۴ـ۲. جنبشی

حرکت و کنش، بیانگر میزان گذرایی بالاست. از این رو انتظار می‌رود فعل‌های کنشی که از میزان گذرایی بالاتری برخوردارند، کم‌تر از دیگر طبقات فعلی در ساخت حذف مفعول شرکت داشته باشند و افعال ایستا با مشخصات [−پویا، +ایستا] که فاقد چنین حرکت و کنشی بوده و از میزان گذرایی کم‌تری برخوردارند بسامد بالاتری در ساخت مذکور داشته باشند. با این حال، یافته‌های پژوهش حاضر نتیجه‌ای خلاف این انتظار به دست داده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که افعال کنشی با اختلاف معناداری بیش از افعال ایستا در ساخت مذکور شرکت می‌کنند. حال باید دید که چگونه می‌توان وجود چنین مؤلفهٔ گذرایی با ارزش بالا را در فرایندی کاهنده میزان گذرایی توجیه کرد؟

افعال کنشی دارای ویژگی‌هایی هستند که آن‌ها را بیش از سایر فعل‌ها مستعد شرکت در ساخت حذف مفعول می‌سازد. یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های این افعال دریافت مفعولی است که غیرارجاعی و نامشخص بوده و فرانقش معنایی محسوب نمی‌شود. از این رو دارای فردیت پایینی بوده و قابل حذف است. همچنین این افعال دارای مشخصه‌های [−پایانی] و [−لحظه‌ای] هستند که بیانگر ناتمام بودن عمل و عدم تأثیرگذاری کامل بر مفعول است. مفعولی که به‌طور کامل تحت تأثیر کنش قرار نگرفته باشد کم‌تر از خود عمل مورد توجه بوده و قابلیت حذف می‌یابد. اگرچه دو مشخصهٔ اخیر مربوط به نمود واژگانی افعال کنشی و متمایز از نمود دستوری است، با این حال توضیحاتی که در ادامه پیرامون تأثیر نمود دستوری و لحظه‌ای بودن بر حذف مفعول ارائه می‌شود این موضوع را نیز روشن‌تر خواهد ساخت.

بسامد بالای مؤلفهٔ جنبشی که بیانگر گذرایی بالاست در ساخت حذف مفعول را که از ظرفیت فعل و میزان گذرایی می‌کاهد می‌توان با استناد به نس (Næss, 2007, p. 85) توجیه کرد که اذعان می‌دارد گذرایی دیگر به‌منزلهٔ نوعی تقسیم‌بندی برای بندهای گذرا و ناگذر تلقی نمی‌شود. بلکه زبان‌شناسی جدید گذرایی را مفهومی قابل درجه‌بندی درنظر می‌گیرد که بر مبنای آن یک بند می‌تواند از بندی دیگر گذراتر باشد و هم‌زمان از بندی دیگر گذرایی کم‌تری داشته باشد.

بنابراین، علاوه بر توجه به ویژگی‌های افعال کنشی که آن‌ها را مستعد شرکت در ساخت حذف مفعول می‌سازد، با تلقی گذرایی به‌عنوان مفهومی پیوستاری و قابل درجه‌بندی، حضور

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

برخی عوامل با ارزش گذرایی بالا نظیر مؤلفهٔ جنبشی در ساخت مذکور توجیه‌پذیر خواهد بود. براساس مطالب عنوان‌شده و با توجه به اینکه افعال کنشی تنها افعال دارای مشخصه [+پویا] هستند، می‌توان دریافت که جملات زیر که در جهت توضیح مؤلفهٔ جنبشی ارائه می‌شوند درواقع حاوی افعال کنشی هستند:

۱۳. حالا دیگر هی **می‌پرسد** و هی جواب می‌شنود و دست بردار نیست/ سؤال (خاک و آدم، ص. ۳۲).

۱۴. اصلا تو فرشته‌ای بتول. – خب دیگه نمی‌خواد قلمبه **بپرونی** / حرف (نمایشنامهٔ سایه‌های بلند، ص. ۵۹).

۱۵. بخشنده آن است که می‌خورد و **می‌خوراند**، جوانمرد آن است که نمی‌خورد و می‌خوراند/ دیگران (اصول قواعد عربی، ص. ۲۶۱).

۱۶. لابد یخچال را خالی کرده، روی پشت بومه و داره **می‌لمبونه**/ غذا (در جست‌وجوی واقعیت، ص. ۴۳۷).

۱۷. یه زری خانم دارن هفته‌ای دو سه روز میاد ... البته روزهایی که مهندس علوی توی تهرونه. بقیه مواقع هم گاهی سر می‌زنه و **نظافت می‌کنه**/ خانه (تنها یک بار پرواز کن، ص. ۲۰۱).

۴ـ۳. نمود

کامری (Comrie, 1976, p. 3) نمود دستوری را شیوه‌های مختلف نگرش به ساختار زمانی درونی یک موقعیت می‌داند. بر اساس این مؤلفهٔ گذرایی، اگر کنش دارای نقطهٔ پایان و متضمن نتیجه‌ای پایانی باشد، در آن صورت به‌طور مؤثرتری به مفعول منتقل می‌شود و چنین بندی از میزان گذرایی بالاتری برخوردار خواهد بود. در مقابل، کنشی که فاقد نقطهٔ پایانی و به عبارتی غیرغایی باشد، به‌طور کامل به مفعول انتقال نمی‌یابد و مفعول کم‌تر تحت تأثیر کنش قرار خواهد داشت. بنابراین، چنین بندی از میزان گذرایی کم‌تری نیز برخوردار خواهد بود. در زیر، جملات ۱۸ تا ۲۲ نمونه‌هایی از حذف مفعول در همراهی با نمود پایانی و جملات ۲۳ تا ۲۷ نمونه‌هایی از ساخت مورد نظر در همراهی با نمود غیرپایانی را نمایش می‌دهند:

۱۸. دو کس رنج بیهوده بردند. یکی آنکه **اندوخت** و نخورد و دیگر آنکه آموخت و نکرد/

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

مال (سعدی).

۱۹. در مدت کوتاه اقامت خویش در اسپانیا به حدی غارت و **چپاول کرد** .../ اموال (مدیریت حکومت، ص. ۳۹٦).

۲۰. دین از جهات گوناگون نه‌تنها مانع توسعه یا بی‌تفاوت نسبت به توسعه نیست، بلکه به توسعه **تشویق کرده است**/ انسان‌ها (ماهنامهٔ پاسدار اسلام، عناوین ۲٤۱-۲٤٥).

۲۱. شب گذشته را در بیمارستان ایجیلو با همسرم گذراندم. **سقط کرده بود** و خونریزی شدیدی داشت/ بچه (رمان آن هفت سال).

۲۲. لوی **تهدید کرده بود** اگر ایالت متحده به عراق حمله نکند اسرائیل خود دست به چنین حمله‌ای خواهد زد/ جامعهٔ جهانی (ماهنامهٔ فرهنگی اجتماعی فرهنگ. جامعه، شمارهٔ ۱۲).

۲۳. می‌گیرن. پلیسا، سگا! می‌گیرن **جریمه می‌کنن**/ راننده‌ها (حدیث غریب من، ص. ۱٤۲).

۲٤. دست به زیر چانه گذاشته و متعجبانه گفتم **چوبکاری می‌کنید** دکتر/ من؟ (آشفته، ص. ۲٤).

۲٥. همه‌شون میان تو اتاق، زن‌های آشنا و قوم و خویش، پر می‌شن تو اتاق وقت زایمون **چشم می‌زنن**/ زائو (چار درد، ص. ٥۷).

۲٦. تو مجبور نیستی دقیق حساب و کتاب بکنی، یکی دیگه داره به جات **حساب می‌کنه**/ هزینه (خیالات، ص. ۲۷).

۲۷. مهربانی **آرام می‌کند**، قصه خاموش می‌کند، نوازش مست می‌کند/ انسان (مجموعه آثار علی شریعتی، ص. ۷۰٥).

همان‌گونه که پیش‌تر نیز اشاره شد، با توجه به اینکه حذف مفعول فرایندی است که ظرفیت و گذرایی را کاهش می‌دهد، و از سوی دیگر ارزش منفی نمود که همان مشخصه [-پایانی] است نیز از میزان گذرایی می‌کاهد، انتظار می‌رود که فراوانی حذف مفعول در همراهی با نمود غیرپایانی بیشتر باشد. بررسی داده‌ها نیز این مطلب را اثبات می‌کند. یافته‌ها حاکی از آن است که فراوانی حذف مفعول در همراهی با نمود [-پایانی] در حدود ٦ برابر بیشتر از بسامد آن با نمود [+پایانی] است. جدول ۲ نتایج این بررسی را نمایش می‌دهند:

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

جدول ۲: فراوانی انواع نمود در ساخت حذف مفعول

Table 2. The Frequency of Different Types of Aspect in Object Omission Construction

	غیرپایانی	پایانی	کل نمونه
مورد	۳۷۱	٦٤	٤٣٥
درصد	٪۸٥.۳۰	٪۱٤.۷۰	۱۰۰

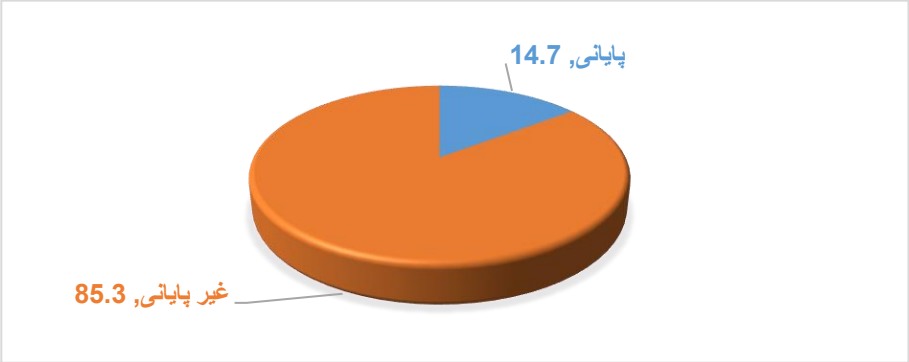

شکل ۱: درصد نمود پایانی و غیرپایانی در ساخت حذف مفعول

Figure 1. The Percentage of Telic and Atelic Aspect in Object Omission Construction

دقت در آمار ارائه‌شده نشان می‌دهد که فراوانی حذف مفعول در همراهی با نمود غیرپایانی با اختلاف معناداری بیش از همراهی ساخت مذکور با نمود پایانی است، زیرا در جملات با نمود پایانی، عمل به‌طور کامل انجام پذیرفته و تأثیر کاملی بر مفعول خواهد داشت. از این رو، چنین مفعولی مشخص و ارجاعی بوده و باید در جمله حضور داشته باشد تا بیانگر میزان و چگونگی تأثیری باشد که از عمل پذیرفته است. برای مثال، در جملهٔ ۲۸ که دارای نمود پایانی است، حذف مفعول موجب نادستوری شدن جمله می‌شود، زیرا از آنجا که اجسام گوناگون به شیوه‌های مختلفی می‌شکنند، مفعول فعل *شکستن* همواره باید در جمله حضور داشته باشد تا نشان دهد آنچه شکسته است شیشه، چوب، دست یا دل کسی است.

۲۸. * دیروز شکستم.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

در مقابل، نمود غیرپایانی بیانگر ناتمام بودن عمل و عدم ایجاد تأثیر کامل عمل بر مفعول است. این موضوع توجه مخاطب را از مفعول برمی‌دارد و متوجه خود عمل می‌سازد. در این صورت، مفعول که سازهٔ مورد توجهی در جمله نیست قابلیت حذف شدن می‌یابد. به دیگر سخن، کاهش میزان تأثیرپذیری مفعول در کنش‌های غیرپایانی را می‌توان عاملی بر حذف آن تلقی کرد.

علاوه بر این، ساختارهای مشخصی وجود دارند که شرایط مساعدی به جهت حذف مفعول ایجاد می‌کنند. از جملهٔ آن‌ها می‌توان به حذف ساختاری[۱۵] اشاره کرد. ولاسکو و مونوز (Velasco & Munoz. 2002) در ارتباط با حذف ساختاری معتقدند که حتی فعلی که حذف مفعول را مجاز نمی‌داند، ممکن است در بافت‌های مشخص و تحت تأثیر حذف ساختاری مفعول را حذف کند. به اعتقاد آن‌ها در چنین شرایطی، این ساختار است که حذف مفعول را امکان‌پذیر می‌سازد، نه ویژگی‌های فعل یا خود مفعول. دقت در جملات ۲۹ تا ۳۳ نشان می‌دهد این نمونه‌ها که در آن‌ها حذف مفعول به‌دلیل حذف ساختاری رخ داده است، همگی دارای نمود غیرپایانی هستند. بر این اساس می‌توان چنین ادعا کرد آنچه موجب می‌شود حذف ساختاری در زبان فارسی شرایط مناسبی جهت حذف مفعول ایجاد کند، غیرپایانی بودن نمود در این ساختارها است.

۲۹. خود **گویی** و خود خندی عجب مرد هنرمندی/ حرف (فرهنگ جامع ضرب‌المثل‌های فارسی، ص. ۳۹٤).

۳۰. **بجوی** تا بیابی/ مرادت (باغ سبز: گفتارهایی دربارهٔ شمس و مولانا، ص. ۲۵۱).

۳۱. آنقدر **بپز** که بتوانی خورد/ غذا (امثال و حکم).

۳۲. ارزان **خری** انبان خری/ جنس (امثال و حکم).

۳۳. **نذر می‌کنم** نذر سرم، خودم می‌خورم یا پسرم/ (چیزی) (فرهنگ جامع ضرب‌المثل‌های فارسی، ص. ۹۹۲).

گفتنی است که در ارتباط با حذف مفعول، زبان‌های مختلف رفتارهای متفاوتی نشان می‌دهند. برای نمونه دربارهٔ تأثیر نمود بر حذف مفعول، تفاوت بارزی میان زبان فارسی و انگلیسی وجود دارد. از این جهت که به بیان نس (Næss, 2007) و ولاسکو و مونوز (Velasco & Munoz,

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

(2002 حذف مفعول در زبان انگلیسی در همراهی با نمود پایانی امکان‌پذیر نیست، در حالی که با توجه به داده‌های ارائه‌شده در جدول ۲ اگرچه در همراهی با نمود پایانی از احتمال حذف مفعول کاسته می‌شود، با این حال این امکان در زبان فارسی وجود دارد. از سوی دیگر، در این زمینه زبان فارسی و یونانی رفتار مشابهی نشان می‌دهند. همان‌گونه که تسیمپلی و پاپادوپولو (Tsimpli & Papadopoulou, 2006) بیان می‌کنند، اگرچه در زبان یونانی حذف مفعول در همراهی با نمود پایانی و غیرپایانی وجود دارد، با این حال فراوانی ساخت مذکور در این زبان همچون زبان فارسی، در همراهی با نمود غیرپایانی بیشتر است.

۴ـ۴. لحظه‌ای بودن

در ارتباط با مؤلفهٔ لحظه‌ای بودن، هاپر و تامپسون (Hopper & Thompson, 1980, p. 252) دو جملهٔ زیر را نمونه آوردند و معتقدند جملهٔ (34) به این دلیل که فاقد فاز انتقال میان لحظهٔ شروع و پایان کنش بوده و در یک لحظه رخ داده است، در مقایسه با جملهٔ (35) که رویدادی تداومی است، از گذرایی بالاتری برخوردار است.

34- I kicked the ball.
35- I carried the ball.

روشن است که کنش‌های لحظه‌ای، از آن جهت که در یک لحظه شروع می‌شوند و خاتمه می‌یابند، [+پایانی] هستند و از این رو مفعولی تأثیرپذیرفته دارند که بیش از خود عمل مورد توجه است. بنابراین، در همراهی با چنین کنش‌هایی، مفعول کم‌تر قابلیت حذف می‌یابد. اگرچه در زبان فارسی حذف مفعول در همراهی با کنش‌های لحظه‌ای غیرممکن نیست، با این حال، بررسی داده‌ها نشان می‌دهد در مقایسه با کنش‌های تداومی به نسبت بسیار کم‌تری در ساخت مذکور شرکت می‌کنند. یافته‌ها حاکی از آن است که از میان ۴۳۵ نمونهٔ کل، تنها ۳۸ مورد بیانگر کنش لحظه‌ای بوده است. آمار مربوطه را می‌توان در جدول ۳ مشاهده کرد.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

جدول ۳: فراوانی کنش‌های لحظه‌ای و غیرلحظه‌ای در ساخت حذف مفعول

Table 3. The Frequency of Punctual and Non-punctual Action in Object Omission Construction

	غیرلحظه‌ای	لحظه‌ای	کل نمونه
مورد	۳۹۷	۳۸	٤۳٥
درصد	٪۹۱.۲٦	٪۸.۷٤	۱۰۰

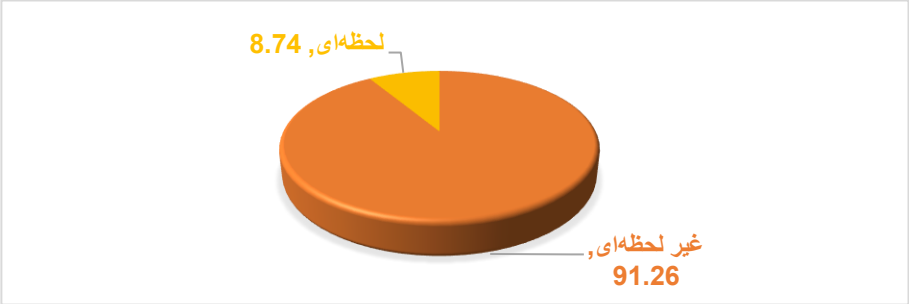

شکل ۲: درصد کنش‌های لحظه‌ای و غیرلحظه‌ای در ساخت حذف مفعول

Figure 2. The Percentage of Punctual and Non-punctual Action in Object Omission Construction

جملات زیر نمونه‌هایی از حذف مفعول در همراهی با کنش لحظه‌ای در زبان فارسی را به نمایش می‌گذارند:

۳٦. بارسا با پوکر مسی **برد**/ مسابقه (خبرگزاری ایسنا، تیتر خبر ۹۸۱۲۰۳۰۲٤۰۷).

۳۷. قبلاً اسم آنجا ناهارخوری بود، ولی بعد از اینکه یکی از کلاس اولی‌ها در آن‌جا **بالا آورد** اسمش شد استفراغ خانه/ محتویات معده (مدرسه بی مدرسه، ص. ٥۳).

۳۸. تیم ملی فوتبال افغانستان یک بر صفر به قطر **باخت**/ مسابقه (خبرگزاری افق. ۲۸/ عقرب/ ۹۸).

۳۹. کمپانی‌های آمریکایی در ایران براساس «تا تنور داغ است **بچسبان**» کار می‌کنند/ نان (رشد روابط سرمایه‌داری در ایران، ص. ٤۷۹).

٤۰. به این کاراش نیگاه نکن، اینو من می‌شناسمش. با دست **پس می‌زنه**، با پا پیش می‌کشه/

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

چیزی (گنگ خوابیده، ص. ٦٨).

۴ـ۵. ارادی بودن

هنگامی‌که کنش‌گر، عملی را از روی اراده انجام دهد، تأثیر عمل بر مفعول بیشتر خواهد بود. بر این اساس هر چه ارادهٔ کنش‌گر در رویداد بیشتر باشد، میزان گذرایی جمله نیز بیشتر است. به بیان دیگر، لازمهٔ ارادی بودن کنش، وجود یک کنش‌گر است که با اراده و از روی عمد باعث رخداد عمل شده باشد. در غیر این صورت، بحث بر سر ارادی بودن عمل منتفی است. جملات زیر روشنگر موضوع می‌باشند:

41- I wrote your name.
42- I forgot your name.

در جملهٔ (41) فاعل کنش‌گر عمل *نوشتن* را به‌صورت ارادی انجام داده است، در حالی که در جملهٔ (42) ارادهٔ فاعل در رخداد عمل دخیل نبوده و می‌توان دریافت که این جمله نسبت به جملهٔ (41) از گذرایی کم‌تری برخوردار است. با این حال، تحلیل داده‌ها در پژوهش حاضر عدم تأثیر ارادی یا غیرارادی بودن عمل کنش‌گر بر حذف مفعول را نشان می‌دهد. در تمامی نمونه‌های زیر فاعل کنش‌گر، عمل را به‌صورت ارادی انجام می‌دهد، با این حال، حذف مفعول صورت گرفته و از میزان گذرایی جمله کاسته شده است.

٤٣. ببخشید روم به دیوار سوری خانوم بعضی وقتا مثه گربه می‌مونه، چشماشو می‌بنده و **چنگ می‌زنه**/ آدم (روزهای قشنگ، ص. ١٥).

٤٤. یکی می‌خوره، یکی می‌بره، یکی **بالا می‌کشه**، یکی بالا میاره/ مال (فیلم سینمایی بارکد).

٤٥. بردن کمپ ترکش دادن حالا برگشته دوباره **از سر گرفته**/ اعتیاد (مکالمات روزمره).

٤٦. قصاب آنقدر **ذبح می‌کند** تا مهر و عطوفت از دلش می‌رود/ حیوانات (حدیث از پیامبر اکرم (ص)).

٤٧. از روده درازی خوشمون نمیاد آقا، **خلاصه می‌کنم** که سرتان درد نگیره/ حرفم (زیر پوست ابدیت، ص. ١٢٠).

پیرامون این مؤلفه، نس (Næss, 2007, p.41) چنین ادعا می‌کند که کنش‌گری و ارادهٔ فاعل جمله، نقش مؤثری در واژنحو زبان‌ها ایفا نمی‌کند. هوشمند (۱۳۹۳، ص. ۱۰۱) نیز صحت این ادعا را در زبان فارسی به اثبات رسانده است. از این رو، دور از انتظار نیست مؤلفه‌ای که در تظاهر واژنحوی رویداد و گذرایی ساختاری آن در زبان فارسی نقشی ایفا نمی‌کند، بر ساختی

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

اختیاری نظیر حذف مفعول نیز تأثیری نداشته باشد.

۴ـ۶. مثبت بودن

این مؤلفه بیانگر آن است که جملات مثبت که به رخداد کنش اشاره دارند، از میزان گذرایی بالاتر، و جملات منفی که بیانگر عدم انجام کنش هستند، از گذرایی کم‌تری برخوردارند. بررسی داده‌ها نیز نشان می‌دهد که تعداد جملات مثبت در همراهی با ساخت حذف مفعول در حدود ۷ برابر بیش از جملات منفی است. آمار مربوطه در جدول ٤ قابل مشاهده است:

جدول ۴: فراوانی جملات مثبت و منفی در ساخت حذف مفعول

Table 4. The Frequency of Affirmative and Negative Sentences in Object Omission Construction

	منفی	مثبت	کل نمونه
مورد	٥٤	٣٨١	٤٣٥
درصد	٪١٢.٤٠	٪٨٧.٦٠	١٠٠

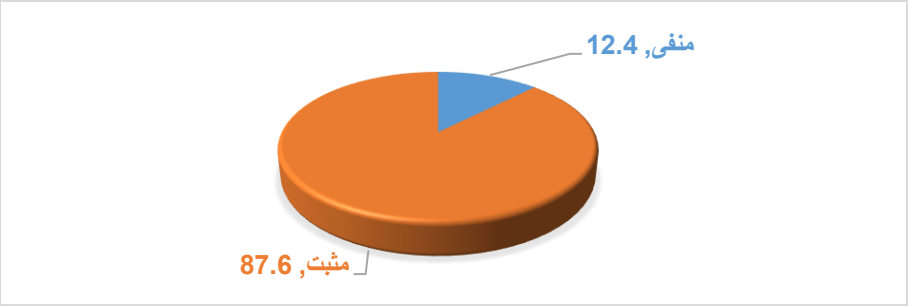

شکل ۳: درصد جملات مثبت و منفی در ساخت حذف مفعول

Figure 3. The Percentage of Affirmative and Negative Sentences in Object Omission Construction

آمار ارائه‌شده در جدول ٤ نشان می‌دهد اگرچه جملات مثبت از میزان گذرایی بالاتری برخوردارند، با این حال برخلاف انتظار بسامد این نوع جملات در ساخت حذف بسیار بیشتر

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

از جملات منفی است. این موضوع با توجه به کاربرد واقعی زبان نیز قابل درک است، چراکه بسامد جملات مثبت در زبان بیش از جملات منفی است و طبیعی به نظر می‌رسد که فراوانی آن‌ها در ساخت حذف مفعول نیز بیشتر باشد. در زیر نمونه‌هایی از حذف مفعول در جملات مثبت و منفی را از نظر خواهیم گذراند:

۴۸. دیر زاییده زود می‌خواد بزرگ کنه/ بچه (ضرب‌المثل فارسی).

۴۹. هر طرف که می‌چرخی دهان‌ها رو می‌بینی که می‌بلعه/ مواد غذایی (کتاب تماشاخانه).

۵۰. بشنو و **باور نکن**/ حرف دیگران (کتاب کوچه).

۵۱. نه می‌خورم، نه می‌دهم، نه **حاشا می‌کنم**/ حقیقت (فرهنگ جامع ضرب‌المثل‌های فارسی، ص. ۷۵).

با توجه به آنچه ذکر شد روشن شد که در ساخت حذف مفعول فراوانی جملات مثبت که بیانگر گذرایی بالاتری نسبت به جملات منفی هستند بیشتر بوده و ساخت مذکور از این مؤلفهٔ گذرایی پیروی نمی‌کند.

۴ـ۷. وجه

این مؤلفه بیانگر تمایز کدگذاری رویدادها به‌صورت واقعی یا غیرواقعی است. اگر وجه غیرواقعی باشد، درواقع کنشی رخ نداده که بتوان از میزان تأثیر آن بر کنش‌پذیر سخنی به میان آورد. در نتیجه روشن است که جملات با وجه واقعی از میزان گذرایی بالاتری برخوردارند. وجه واقعی همان وجه اخباری است که در مقابل سایر صورت‌های غیرتصریحی شامل التزامی، تمنایی، فرضی، شرطی و غیره قرار می‌گیرد. از آن‌جا که صورت‌های وجهی غیرواقعی تصریح کم‌تری دارند، در بندهایی ظاهر می‌شوند که از نظر گذرایی پایین هستند (رضایی و بهرامی، ۱۳۹٤، ص. ۱۹۸).

اگرچه در ساخت حذف مفعول با کاسته شدن از میزان گذرایی جمله، انتظار می‌رود فراوانی وجه غیرواقعی بیشتر باشد، با این حال بررسی داده‌ها خلاف این انتظار را نشان می‌دهد. در ساخت مذکور بسامد وجه واقعی بیش از وجه غیرواقعی بوده و ٦١.١٥ درصد داده‌ها را به خود اختصاص داده است. آمار به‌دست آمده از بررسی مقولهٔ وجه را می‌توان در جدول ۵ مشاهده کرد.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]

[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]

[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

جدول ۵: فراوانی وجه واقعی و غیرواقعی در ساخت حذف مفعول

Table 5. The Frequency of Realis and Irrealis Mode in Object Omission Construction

	غیرواقعی		واقعی	کل نمونه
مورد	١٦٩		٢٦٦	٤٣٥
درصد	٪٣٨.٨٥		٪٦١.١٥	١٠٠

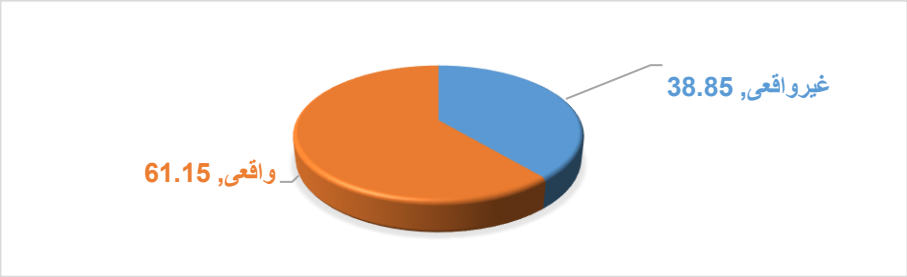

شکل ۴: درصد وجه واقعی و غیرواقعی در ساخت حذف مفعول

Figure 4. The Percentage of Realis and Irrealis Mode in Object Omission Construction

در زیر، جملات ٥٢ تا ٥٤ بیانگر وجه واقعی و جملات ٥٥ تا ٥٧ بیانگر وجه غیرواقعی هستند:

٥٢. **بلد نیستم** راحت جان است/ چیزی (امثال و حکم).

٥٣. یه دستگاه خریدم اینقد تمیز و بازاری **پس دوزی می‌کنه**/ لباس (مکالمات روزمره).

٥٤. اتوبوسای این خط راه آهن سوار می‌کنن تجریش **پیاده می‌کنن**/ مسافرها (مکالمات روزمره).

٥٥. قهوه‌چی برایمان چای آورد و گفت با اجازه‌تان ما هم باید **تعطیل کنیم**/ قهوه‌خانه (دریچه‌ای رو به دیروز، ص. ٣٢٥).

٥٦. نمی‌شه درس خوند. تا میام بشینم، باید پاشم برم نون بخرم، **جارو کنم**.../ خانه (هشت داستان از نویسندگان جدید ایران، ص. ١٠٦).

٥٧. اگر توانایی، **بجوی** تا بیابی/ مرادت (آئین نگارش، ص. ١٢٢).

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

با توجه به آمار ارائه‌شده در جدول ۵ و بسامد بیشتر وجه واقعی در ساخت حذف مفعول، می‌توان اذعان داشت که مؤلفهٔ وجه نیز همچون مؤلفه‌های جنبشی و مثبت بودن در ساخت مورد نظر بر خلاف انتظار دارای ارزش مثبت و گذرایی بالاست.

۴ـ۸. کنش‌گری

در ارتباط با مؤلفهٔ کنش‌گری، هاپر و تامپسون (Hopper & Thompson, 1980, p. 252) جملات زیر را نمونه آورده و معتقدند جملهٔ (58) که دارای فاعل کنش‌گر است، بیانگر تأثیر مشخص نوعی کنش بر کنش‌پذیر است. در حالی که در جملهٔ (59) که فاعل آن فاقد نقش معنایی کنش‌گر است، تأثیر بر کنش‌پذیر را نه براساس کنش، بلکه باید مرتبط به حالات درونی کنش‌پذیر درنظر گرفت.

58. George startled me.
59. The picture startled me.

بررسی مؤلفهٔ کنش‌گری فاعل در میان داده‌های حذف مفعول در زبان فارسی نشان می‌دهد که در میان داده‌ها هم فاعل کنش‌گر به چشم می‌خورد و هم فاعلی که فاقد این نقش معنایی باشد. نمونه‌های زیر مؤید این مطلب هستند. در جملات ٦٠ و ٦١ فاعل دارای نقش معنایی کنش‌گر و در جملات ٦٢ و ٦٣ فاقد این نقش معنایی است.

٦٠. زمان ما معلما **فلک می‌کردن**/ بچه‌ها (مکالمات روزمره).

٦١. در مدت کوتاه اقامت خویش در اسپانیا به حدی غارت و **چپاول کرد** .../ اموال (مدیریت حکومت، ص. ٣٩٦).

٦٢. **داشتم** داشتم حساب نیست دارم دارم حساب است/ مال. (فرهنگ جامع ضرب‌المثل‌های فارسی، ص. ٤٢٤).

٦٣. وقتی عاشق شدی بعدش **می‌شناسی**، بعد از ٢٠ سال زندگی تازه می‌شناسی/ طرفت. (سخنرانی دکتر الهی قمشه‌ای، شبکهٔ ٤، ٦/ ٢/ ٩٩).

هوشمند (۱۳۹۳) نیز در ارتباط با تأثیر این مؤلفه بر گذرایی ساختاری در زبان فارسی نشان می‌دهد با وجود اینکه کنش‌گری از شروط گذرایی معنایی بالای رویداد است، بررسی نمونه‌های فارسی بیان‌گر این امر است که این مؤلفه نقش خاصی در صورت و تظاهر ساختاری رویدادها ندارد و نمی‌توان کاهش کنش‌گری را دلیلی بر کاهش گذرایی صوری در زبان دانست.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

نمونه‌های زیر از هوشمند (۱۳۹۳، ص. ۱۰۰) که به گفتهٔ وی در آن‌ها کنش و کنش‌گری در میان نیست و فاعل جمله دارای نقش معنایی تجربه‌گر است و سخن از انجام کنش توسط او نیست، صحت ادعای او را اثبات می‌سازد:

٦٤. اون بچه‌ها رو خیلی دوست داره.

٦٥. بهزاد کار خودشو بلده.

٦٦. مگه آدم باید چند سالش باشه تا فرق راست و دروغ رو بفهمه.

٦٧. وقتی مامان آدم حرفاشو باور نکنه یعنی اوضاعش خیلی خرابه.

با توجه به توضیحاتی که بیان شد، می‌توان دریافت که مؤلفهٔ کنش‌گری تأثیری بر حذف مفعول نداشته و همان‌گونه که در نمونه‌های ارائه‌شده نیز مشخص است، در بسیاری از داده‌ها فاعل دارای نقش معنایی کنش‌گر و در بسیاری دیگر فاقد این نقش معنایی است، با این حال حذف مفعول رخ داده است.

۴ـ۹. تأثیرپذیری مفعول

هاپر و تامپسون (Hopper & Thompson, 1980) در رابطه با مؤلفهٔ تأثیرپذیری مفعول دو جملهٔ زیر را مثال می‌زنند و معتقدند در جملهٔ (68) مفعول که همان milk است به‌طور کامل تحت تأثیر کنش قرار گرفته است و این جمله نسبت به جملهٔ (69) که بخشی از مفعول آن تحت تأثیر قرار گرفته از گذرایی بالاتری برخوردار است:

68. I drank up the milk.
69. I drank some of the milk.

پیرامون تأثیر مؤلفهٔ مذکور در ساخت حذف مفعول، بر مبنای یافته‌ها می‌توان اذعان داشت که مفعولی قابل حذف است که تأثیر کم‌تری از عمل دریافت کرده باشد. پیش‌تر در ارتباط با بررسی مؤلفه‌های نمود و لحظه‌ای بودن این موضوع نیز توضیح داده شد که کنش [-پایانی، -لحظه‌ای] تأثیر کم‌تری بر مفعول دارد، چراکه در این صورت کنش به‌صورت کامل انجام نپذیرفته و تأثیر کاملی نیز بر مفعول نخواهد داشت. بنابراین، کنشی که در حال انجام است بیش از مفعول مورد توجه و تأکید خواهد بود. در مقابل، کنش [+پایانی، +لحظه‌ای] از آن رو که پایان یافته، تأثیر کاملی بر مفعول گذاشته است و مفعول چنین کنشی باید در جمله حضور

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

داشته باشد تا بیانگر میزان و چگونگی تأثیری باشد که از عمل پذیرفته است. در نتیجه، روشن است که مفعول عمل ناتمام و غیرپایانی، کم‌تر از خود عمل مورد توجه بوده و عنصری غیرکانونی در جمله است و از این جهت قابلیت حذف می‌یابد. دقت در نمونه‌های زیر روشن می‌سازد که در تمامی آن‌ها عمل ناتمام بوده و تأثیر کم‌تری بر مفعول گذاشته است. از این رو مفعول در تمامی موارد قابلیت حذف یافته است.

۷۰. بیا بریم منم امتحان دارم باید **مرور کنم**/ درس‌هایم. (نمایشنامهٔ جنگ زمان ۱۶، ص. ۹۶).

۷۱. ببین، **بسنج**، قضاوت کن، نتیجه بگیر و راه خودت را معین کن/ شرایط (کتاب از خواب تا بیداری).

۷۲. چرا **لاپوشانی می‌کنی**؟ می‌گذاری آب به زیر کاهدان بزند بعد صدایش را در می‌آوری/ مشکلت (قبل از پائیز، ص. ۷۹).

۷۳. شما را به شرافت شاعرانه‌تان قسم می‌دهم که دست کم یک شش ماهی دست از نوشتن بردارید و سعی کنید مقداری **مطالعه کنید**/ **کتاب** (زندگی داستان‌سرای دانمارک، ص. ۳۹۰).

۷۴. از کیسهٔ خلیفه **می‌بخشه**/ مال (قند و نمک: ضرب‌المثل‌های تهرانی به زبان محاوره، ص. ۵۷).

۴ـ۱۰. فردیت مفعول

هاپر و تامپسون (Hopper & Thompson, 1980)، این مؤلفه را به جهت تمایز مفعول از فاعل کنش‌گر و نیز نشان دادن ویژگی‌های خود مفعول ارائه کرده‌اند. به اعتقاد آن‌ها هر چه میزان فردیت مفعول بیشتر باشد، مفعول متمایزتر و جمله از میزان گذرایی بالاتری برخوردار خواهد بود. بر این اساس، آن‌ها شش ویژگی را برای مفعول با فردیت بالا در نظر می‌گیرند که عبارت‌اند از اسم خاص، انسان/جاندار، عینی، مفرد، قابل شمارش و ارجاعی/معرفه. مفعولی که ویژگی‌های مذکور را دارا باشد فردیت بالاتری داشته و عاملی بر میزان گذرایی بالاتر جمله خواهد بود. در مقابل، مفعولی که اسم عام، بی‌جان، ذهنی، جمع، غیر قابل شمارش و غیرارجاعی/ نکره باشد، از فردیت کم‌تری برخوردار بوده و از میزان گذرایی جمله خواهد کاست.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

نتایج حاصل از بررسی تمامی ویژگی‌های مذکور بر حذف مفعول را می‌توان بر حسب درجهٔ اهمیت هر یک در نمودار ۱ مشاهده کرد.

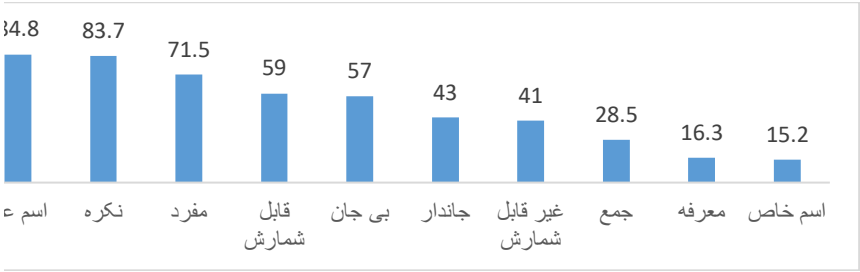

نمودار ۱: تأثیر عوامل فردیت بر حذف مفعول

Chart 1. The Impact of Object Individuality Components on Object Omission

با توجه به اطلاعات ارائه‌شده در نمودار ۱، باید تعیین کرد که از میان عوامل بررسی‌شده، تأثیرگذاری عوامل فردیت بالا بر حذف مفعول بیشتر است یا عوامل فردیت پایین. از این رو، از میزان تأثیرگذاری تمامی عوامل فردیت بالا و پایین بر حذف مفعول میانگینی گرفته شد و بر اساس آن روشن شد که عوامل فردیت پایین با میانگین ۵۱.۱ درصدبیش از عوامل فردیت بالا با میانگین ٤٨.٩ درصد تأثیر بیشتری بر حذف مفعول دارند. بنابراین می‌توان چنین ادعا کرد که ساخت حذف مفعول از مؤلفهٔ فردیت مفعول پیروی می‌کند و بسامد مفعول محذوفی که فردیت پایینی داشته و عاملی بر کاهش گذرایی است، در این ساخت بیشتر است.

۵. نتیجه

با توجه به اینکه حذف مفعول فرایندی کاهندهٔ ظرفیت و به تبع آن کاهندهٔ میزان گذرایی است، انتظار می‌رود که فراوانی مؤلفه‌های گذرایی از ستون «پایین» که بیانگر میزان گذرایی کم‌تری هستند در ساخت مذکور بیشتر باشد. با این حال، بررسی تأثیر مؤلفه‌های گذرایی سرنمونی بر حذف مفعول نشان می‌دهد که ساخت مذکور از میان مؤلفه‌های ده‌گانه، از شرکت‌کنندگان، نمود، لحظه‌ای بودن، تأثیرپذیری مفعول و فردیت مفعول پیروی می‌کند و بسامد ارزش منفی

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

این مؤلفه‌ها در ساخت حذف مفعول بیشتر است. مؤلفه‌هایی نظیر ارادی بودن و کنش‌گری تأثیری بر این پدیده ندارند و بر خلاف انتظار بسامد ارزش مثبت مؤلفه‌های جنبشی، وجه و مثبت بودن که بیانگر میزان گذرایی بالاست در ساخت کاهندهٔ گذرایی حذف مفعول بیشتر بوده است. دلیل تأثیرگذاری مؤلفه‌ها نیز به‌صورت مجزا و به تفصیل توضیح داده شد. از این رو، نمودار ۲ خلاصه‌ای از یافته‌های مربوط به میزان تأثیرگذاری هر یک از مؤلفه‌های گذرایی سرنمونی را که ارزش مثبت و منفی آن‌ها در ساخت حذف مفعول تمایز ایجاد می‌کند به صورت آماری به نمایش می‌گذارد.

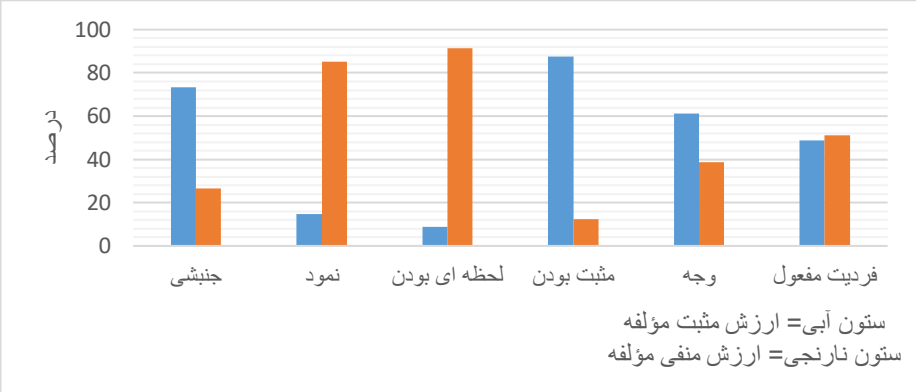

نمودار ۲: میزان تأثیرگذاری مؤلفه‌های گذرایی سرنمونی بر حذف مفعول

Chart 2. The Impact of Prototypical Transitivity Components on Object Omission

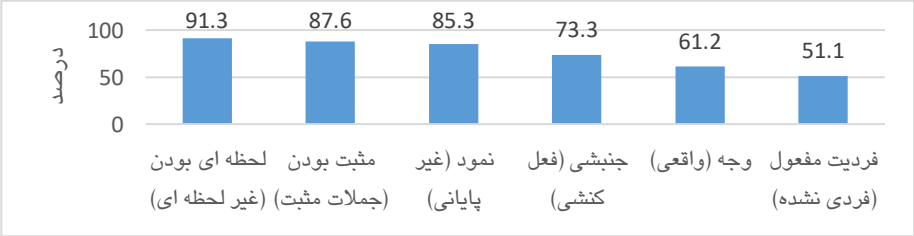

نمودار ۳: مؤثرترین مؤلفه‌های گذرایی سرنمونی بر حذف مفعول

Chart 3. The Most Effective Prototypical Transitivity Components on Object Omission

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

با توجه به اطلاعات نمودار ۳ می‌توان ادعا کرد در جمله‌ای که دارای فعل غیرلحظه‌ای، تصریح مثبت، نمود دستوری غیرپایانی، فعل کنشی و وجه واقعی است، اگر مفعول فردیت پایینی داشته باشد، به‌عنوان نمونه نکره، بی‌جان و اسم عام باشد، امکان حذف مفعول وجود خواهد داشت.

با توجه به اینکه ساخت حذف مفعول تاکنون در زبان فارسی مورد بررسی قرار نگرفته، در پژوهش حاضر کوشیدیم با مطالعهٔ این ساخت براساس مؤلفه‌های گذرایی سرنمونی زوایای متعددی از آن را آشکار ساخته و بر مبنای مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر آن، پیوستاری از شرایط سرنمونی حذف مفعول ارائه کنیم. با این حال، به جهت یافتن تمامی زوایای پنهان ساخت حذف مفعول، بررسی تأثیر عوامل نحوی، معنایی، رده‌شناختی و گفتمانی ـ کاربردشناختی بر ساخت مذکور اجتناب‌ناپذیر می‌نماید.

۶. پی‌نوشت‌ها

1. object omission
2. valency-reduction
3. context-dependent
4. context independent
5. kinesis
6. telic
7. atelic
8. punctuality
9. volitionality
10. affirmation
11. mood
12. agency
13. object affectedness
14. object individuation
15. structural omission

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

۷. منابع

- راسخ‌مهند، م. (۱۳۹٦). *نحو زبان فارسی: نگاهی نقشی ـ رده‌شناختی*. تهران: آگه.
- رضایی، و.، و بهرامی، ف. (۱۳۹٤). *مبانی رده‌شناسی زبان*. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- طبیب‌زاده، ا. (۱۳۹۵). تناوب‌های گذرایی در فارسی؛ تحقیقی براساس آرای بت لوین. *جستارهای زبانی*، *۷* (۲)، ۱٦۵-۱۸۵.
- قیاسوند، م. (۱۳۹۸). *تناوب‌ها و طبقات فعلی در فارسی*. پایان‌نامهٔ دکتری. دانشگاه بوعلی سینا.
- هوشمند، م. (۱۳۹۳). *تعدی در زبان فارسی: تحلیلی نقشی ـ رده‌شناختی*. پایان‌نامهٔ دکتری. دانشگاه اصفهان.
- هوشمند، م.، رضایی، و.، متولیان، ر. (۱۳۹٤). انضمام در زبان فارسی از نگاه گذرایی پیوستاری. *جستارهای زبانی*، ٦(۳)، ۲۹۳-۳۱۳.

References

- Cennamo, M. (2017). Object omission and the semantics of predicates in Italian in a comparative perspective. In L. Hellan, A. Malchukov & M. Cennamo (Eds.), *Introduction: Issues in contrastive valency studies* (pp. 251–273). John Benjamins Publishing.
- Comrie, B. (1976). *Aspect*. Cambridge University Press.
- Dixon, R. M. W. & Aikhenvald, A. Y. (2000). *Changing valency: Case studies in transitivity*. Cambridge University Press.
- Faulhaber, S. (2011). *Verb valency patterns. A challenge for semantics-based accounts*. De Gruyter Mouton.
- Fillmore, C. J. (1986). Pragmatically controlled zero anaphora. *Proceeding of twelfth annual meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 95–107.
- Ghiyasvand, M. (2019). *Verb classes and alternations in Persian*. (PhD

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]

[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]

[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

dissertation). Bu-Ali Sina University.

- Glass, L. (2020). Verbs describing routines facilitate object omission in English. *Proceedings of the Linguistic Society of America*, 5(1), 44–58.
- Goldberg, A. (2001). Patient arguments of causative verbs can be omitted: The role of information structure in argument distribution. *Language Sciences*, 23(4-5), 503–524.
- Graf, E., Theakstone, A., Lieven, E., & Tomasello, M. (2015). Subject and object omission in children's early transitive constructions: A discourse- pragmatic approach. *Applied Psycholinguistics*, 36(3), 701–727.
- Hartmann, I., Haspelmath, M., & Taylor, B. (Eds.) (2013). *Valency patterns Leipzig* (Online Database). Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Leipzig: MPI. http://valpal.info
- Haspelmath, M. (2015). Transitivity prominence. In A, Malchukov & B, Comrie (Eds.), *Valency classes in the world's languages* (PP. 131–147). De Gruyter Mouton.
- Haspelmath, M. & Hartmann, I. (2015). Comparing verbal valency across languages. In A, Malchukov & B, Comrie (Eds.), *Valency classes in the world's languages* (PP. 41–71). De Gruyter Mouton.
- Hellan, L., Malchukov, A. & Cennamo, M. (Eds.) (2017). *Contrastive studies in verbal valency*. John Benjamins Publishing.
- Hooshmand, M. (2014). *Transitivity in Persian: a functional-typological analysis.* (PhD dissertation). Isfahan University.
- Hooshmand, M., Rezai, V. & Motavallian, R. (2015). Incorporation in Persian from the transitivity continuum point of view. *Language Related Research*, 6(3), 293–313.
- Hopper, P. J., & Thompson, S. A. (1980). Transitivity in grammar and discourse.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

Language, 56(2), 251–299

- Kageyama, T., & Jacobsen, W. M. (Eds.). (2016). *Transitivity and valency alternations*. Walter de Gruyter Publishing.
- Kittila, S. (2002). *Transitivity: Towards a Comprehensive Typology*. Ph.D. dissertation. Turku, Abo Akademis Tryckeri.
- Liu, D. (2008). Intransitive or Object Deleting: Classifying English Verbs Used without an Object. *Journal of English Linguistics*, *36*(4), 289–313.
- Luraghi, S. (2004). Null objects in Latin and Greek and the relevance of linguistic typology for language reconstruction. *Proceedings of the Fifteenth Anuaal UCLA Indo-European Conference*, *Journal of Indo- European monograph series*, 49, 234–256.
- Malchukov, A. (2006). Transitivity parameters and transitivity alternations. In L. Kulikov, A. Malchukov & P. de Swart (Eds.), *Case, valency and transitivity* (pp. 329–357). John Benjamins Publishing.
- Næss, A. (2007). *Prototypical transitivity*. John Benjamins Publishing.
- Rasekh-Mahand, M. (2017). *Persian language syntax: a functional-typological approach*. agah.
- Rezai, V., & Bahrami, F. (2015). *Fundamentals of linguistic typology*. Shahid Beheshti University Publications.
- Robins, R. H. (1964). *General Linguistics: An Introductory Survey*. Longman.
- Tabibzadeh, O. (2016). Transitivity alternations in Persian. *Language Related Research*, 7(2), 165–185.
- Tsimpli, I. M., & Papadopoulou, D. (2006). Aspect and argument realization: A study on antecedentless null objects in Greek. *Lingua*, *116*(10), 1595–1615.
- Tsunoda, T. (1985). Remarks on transitivity. *Journal of Linguistics*, 21(2), 385–96.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]
[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]
[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]

- Velasco, D. G., & Munoz, C. P. (2002). Understood objects in functional Grammar. *Working Paper in Functional Grammar*, 76(1), 1–24.
- Zyzik, E. C. (2008). Null objects in second language acquisition: Grammatical vs. performance models. *Second Language Research*, *24*(1), 65–110.

[Downloaded from lrr.modares.ac.ir on 2025-07-31]

[DOR: 20.1001.1.23223081.1401.0.0.128.0]

[DOI: 10.48311/LRR.15.2.33]